

14. Кодекс адміністративного судочинства України від 06 липня 2005 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35–36, № 37. – Ст. 446.
15. Карчевський К.А. Ліцензування господарської діяльності: правова природа, джерела правового регулювання, поняття та ознаки / К.А. Карчевський // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2009. – Вип. 44. – С. 180–188.
16. Тісунова В.М. Організаційно-правові проблеми ліцензування господарської діяльності / В.М. Тісунова, О.В. Зачепіло // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. – 2009. – № 3. – С. 155–165.

УДК 342.922: 172.12

НОРМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ТА НОРМИ МОРАЛІ: ОСОБЛИВОСТІ КОНВЕРГЕНЦІЇ ЯК СОЦІАЛЬНИХ РЕГУЛЯТОРІВ

Саєнко С.І., к.ю.н., доцент

Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка

У статті звертається увага на необхідність розгляду цінності та значущості адміністративного права з позицій прав і свобод людини та громадянина; досліджуються особливості співвідношення і взаємодії норм адміністративного права та норм моралі; підтверджується наявність тенденцій трансформації моральних імперативів в адміністративно-правові норми.

Ключові слова: соціальні регулятори, суспільні відносини, мораль, адміністративне право, норми моралі, норми адміністративного права, свобода.

Саєнко С.И. НОРМЫ АДМИНИСТРАТИВНОГО ПРАВА И НОРМЫ МОРАЛИ: ОСОБЕННОСТИ КОНВЕРГЕНЦИИ КАК СОЦИАЛЬНЫХ РЕГУЛЯТОРОВ / Луганский государственный университет внутренних дел имени Э.А. Дидоренко, Украина

В статье обращается внимание на необходимость рассмотрения ценности и значимости административного права с позиций приоритета прав и свобод человека и гражданина; исследуются особенности соотношения и взаимодействия норм административного права и норм морали; подтверждается наличие тенденций трансформации моральных императивов в административно-правовые нормы.

Ключевые слова: социальные регуляторы, общественные отношения, мораль, административное право, нормы морали, нормы административного права, свобода.

Sayenko S.I. NORMS OF ADMINISTRATIVE LAW AND NORM OF MORAL: FEATURE OF CONVERGENCE AS SOCIAL REGULATORS / Lugansk state university of internal affairs of the name of E.A. Didorenko, Ukraine

In the article specified, that the processes of democratization and origin of civil society stipulated the necessity of adjustment of maintenance of the field of administrative law taking into account cultural and historical experience of population of modern Ukraine. Attention applies, that a change essence of administrative law must result in positive perception of administrative orders by physical and legal persons which must slenderly blend in the system of all social regulators. Drawn conclusion that the changing terms of the social adjusting require other going near determination of meaningfulness each of components of administrative law and to establishment of cooperation of norms last with other normative social regulators.

It registers in the article, that right and moral – mutually complement each other. On the effective cross-coupling of these regulators to a great extent consisting of legality and law and order depends of country, level of legal culture and sense of justice of society and his citizens. An exception from this rule is not a sphere of action of administrative law. His norm is enough frequent jointly operate with the norms of moral.

A conclusion is grounded about the presence of close mutual influence of norms of moral and norms of administrative law in the different spheres of vital functions of Ukrainian society. Attention applies, that it mutual influence is the one-sided not affecting of norms of moral norms of administrative law and vice versa, but process of their cross-coupling on each other, cooperant progress of moral and administrative relations.

An author proves that actively affecting moral, an administrative law is instrumental in its more deep taking root in Ukrainian society, at the same time it under influence of moral factor is constantly enriched: his moral basis broadens, authority rises, his role increases as a social regulator of public relations. Norms of moral and norm of administrative law – mutually complement each other as facilities of the social adjusting, which must

not be contrasted. They are identically important for organization of vital connections between people and, having each the features, are the leading systems of the normative adjusting.

In the article an idea speaks out that connection between the norms of administrative law and moral orders carries both logical and genetic character. By virtue of it features their co-operation can be traced on two basic directions: unities and distinctions of these social regulators. Short-story description over of features of such co-operation is in-process brought, specified, for example, that: the norms of administrative law and norm of moral possess universal meaningfulness; they have a structural «identity»; they are reflect the general base categories of administrative law and moral; they have a general sphere of influence.

Key words: social regulators, public relations, moral, administrative law, norms of moral, norms of administrative law, freedom.

Гостра політична та економічна криза останнього десятиліття в Україні викликала необхідність реформування значної частини суспільних відносин. Зміна потреб і інтересів суспільства, необхідність його розвитку по прогресивному шляху позначилися на основних напрямках конституційної і судової реформи. Пріоритет забезпечення прав і свобод людини та громадянина знову загострив проблему співвідношення та взаємодії соціонормативних регуляторів суспільних відносин. Властивий легізму підхід переважання та домінування в суспільстві правових норм як найбільш значущих, поступився місцем пошукам компромісу та визначенню ступеня взаємодії і взаємообумовленості всіх соціальних норм як умови поступального розвитку суспільства. Зміна цінностей, стереотипів поведінки особи серед інших чинників сприяли ускладненню механізму адміністративно-правового регулювання. Крім того, процеси демократизації і зародження громадянського суспільства зумовили потребу коригування в цілому змісту галузі адміністративного права з урахуванням культурно-історичного досвіду населення сучасної України.

В умовах перехідного періоду розвитку українського суспільства стало зрозумілим, що сьогодні має відбутися переосмислення суті адміністративного права, прямим наслідком якого повинна стати зміна рівня правосвідомості носіїв адміністративних прав і обов'язків. Проте зміна їх ціннісних установок можлива тільки при подоланні правового нігілізму та правового фетишизму як деформацій правосвідомості. Цей процес нині розвивається за допомогою впровадження нової правової ідеології і розгляду цінності та значущості адміністративного права з позицій людиноцентризму. Одним із результатів таких орієнтирів очікується налагодження позитивного відношення соціуму до адміністративно-правових норм, які повинні струнко вписатися в систему соціонормативних регуляторів.

Поряд із цим, правова реформа в Україні повинна забезпечити реалізацію інтересів суспільства в цілому та окремого індивіда зокрема, сформувати переконаність у цінності кожного соціонормативного регулятора. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми має стати визначення системних зв'язків між різними видами соціальних норм, установлення їх співвідношення та взаємодії, а також особливостей впливу на мотивацію поведінки суб'єктів адміністративного права. Утверджуючи нові політичні цінності, визначаючи пріоритетні шляхи розвитку українського суспільства – державна влада повинна відмовитися від розгляду адміністративного права як інструменту свого волевиявлення та підпорядкування суспільства через систему адміністративно-правових заборон. Недіюче адміністративне законодавство має поступитися місцем "живому" адміністративному праву, такому, що відповідає потребам прогресивного розвитку українського суспільства та відбиває його морально-духовні імперативи. Умови соціонормативного регулювання, що у зв'язку з цим змінилися, вимагають іншого підходу до визначення значущості кожного з компонентів адміністративного права і встановлення взаємодії норм останнього з іншими соціонормативними регуляторами.

Слід зазначити, що проблематиці соціальних норм присвячено достатньо ґрунтовних публікацій, що свідчить про актуальність і значущість проблеми. При цьому особлива увага приділяється переважно нормам права та нормам моралі як двом найбільш потужним і ефективним соціальним регуляторам, що тісно взаємодіють між собою [1-9]. Безумовно, право та мораль – взаємодоповнюючі один одного поняття. Від ефективного взаємовпливу цих регуляторів значною мірою залежить стан законності та правопорядку в країні, рівень правової культури та правосвідомості українського суспільства. Але незважаючи на здавалося б глибоке дослідження вказаної проблематики, крапку ще ставити зарано, оскільки в ній відкриваються нові грані, коли відбувається її екстраполяція в конкретні сфери правового регулювання. Не є виключенням з цього правила і сфера дії норм адміністративного права. Через це в цій статті автор прагне додатково загострити увагу на тому, як в умовах сучасності розставлено акценти

на особливостях взаємовідношення норм адміністративного права з нормами моралі. Сподіваємося, що в стислому форматі цієї статті нам вдасться висвітлити більшість нюансів такої взаємодії, або ж хоча б привернути увагу читача до зазначеного аспекту проблематики.

Варто визнати, що адміністративне право України повною мірою ще не відповідає високим моральним вимогам сучасного суспільства. Звичайно, адміністративне право будь-якої держави у світі, навіть саме досконале, не можна трактувати як ідеальне втілення моралі. Такої абсолютної гармонії на практиці не існує і досягти її об'єктивно неможливо. Між адміністративним правом і мораллю постійно існували та продовжуватимуть існувати певні протиріччя, бо поєднання етичного та юридичного є важким завданням. Проте, прагнути до подолання подібних колізій завжди необхідно. Втішає те, що з кожним днем все чіткіше простежується тенденція до поглиблення моральних засад адміністративного права, його зближення з нормами моралі демократичного суспільства.

Тісний зв'язок адміністративного права та моралі, однорідність ряду їх властивостей дають підстави для важливих висновків, головним з яких є органічна необхідність морального виміру адміністративно-правових норм. На даний момент не можна назвати практично жодної сфери адміністративно-правового регулювання, в якій діяв би лише один вид соціальних норм – адміністративно-правових. Як вірно підкреслила О.А. Лукашева, сама тільки мораль має всюдисущий, всюди проникаючий характер [10, 71]. Тому, навіть коли робляться спроби виділення самостійно відособленого поля дії лише моральних норм, важливо при цьому правникам не забувати та завжди враховувати найважливішу їх властивість – універсальність, тобто здатність проникати в самі різні сфери суспільних відносин [11, 283], у тому числі й адміністративно-правову.

Отже, навіть лише за такої посилки можна вже презюмувати наявність тісної взаємодії норм моралі з нормами адміністративного права в різних сферах життєдіяльності українського суспільства, їх зближення та взаємопроникнення. Проте ця взаємодія – не одностороння дія норм моралі на норми адміністративного права та навпаки, а процес їх взаємовпливу один на одного, сприяючий прогресу моральних і адміністративно-правових відносин. Активно впливаючи на мораль, адміністративне право сприяє глибшому її вкоріненню в українському суспільстві, у той же час воно само під впливом морального чинника постійно збагачується: розширюється його моральна основа, підвищується авторитет, зростає його роль як соціального регулятора суспільних відносин.

Отже, норми моралі та норми адміністративного права – взаємодоповнюючі один одного засоби соціальної регуляції, які ні в якому разі не повинні протиставлятися. Вони однаково важливі для впорядкування життєвих зв'язків між людьми і, маючи кожний свої особливості, є провідними системами нормативної регуляції.

Зв'язок між нормами адміністративного права та моральними приписами носить як логічний, так і генетичний характер. Через це особливості їх взаємодії можна прослідкувати по двох основних напрямках: єдності та відмінності цих соціальних регуляторів. Пропонуємо звернути увагу в цій статті на загальні риси вказаних феноменів. У лаконічно вираженому варіанті їх інтерпретацію можна представити наступним чином:

По-перше, у норм моралі та норм адміністративного права простежується наявність спільного коріння, генезису, а також збіг певних етапів еволюційного розвитку;

По-друге, норми адміністративного права та норми моралі мають універсальну значущість, яка проявляється в тому, що вони виступають як сукупність справедливих установлень, які створюють умови для вільного здійснення розумної волі та забезпечення цивілізованої діяльності й спілкування.

По-третє, у цих соціальних регуляторів спостерігається структурна "ідентичність", що виражена такими елементами, як гіпотеза, диспозиція та санкція. Більше того, вже доведено навіть, що структура і правової системи в цілому (правові норми, правові відносини і т.д.) відповідає схожій структурі моральної системи (моральні норми, моральні відносини і т.д.) [12, 193], що ще зайвий раз підтверджує обґрунтованість виділення такої їх загальної риси.

По-четверте, в аналізованих соціальних регуляторах відбиваються загальні базові категорії адміністративного права та моралі. Йдеться, наприклад, про поняття справедливості та

свободи, прав і обов'язків, належного та суцього, відповідальності тощо. Проте, деякі автори пропонують дещо змістити акценти в подібних міркуваннях, зазначаючи, що названі категорії тільки як правові по своїй суті можуть пояснити природу моралі [13, 180-216]. Ми ж у свою чергу наполягаємо на тому, що представлені категорії пояснюють як природу моралі, так і природу права, у тому числі й адміністративного. Саме через це вони і можуть вважатися базовими для даних феноменів. Варто лише додати, що їх зміст при цьому має розумітися як однаковий – тобто з соціально орієнтовним наповненням.

По-п'яте, слід вказати й на загальну сферу впливу, тобто загальну сукупність співпадаючих суспільних та індивідуальних зв'язків, на які спрямована дія норм моралі та норм адміністративного права. Час вже визнати, що в сучасному суспільстві адміністративне право та мораль не можуть підміняти один одного, як це було в синкретичний період їх розвитку. Тому теоретичні спроби "розвести" адміністративне право та мораль по сферах їх дії не можна вважати вдалим, оскільки "вони не мають специфічних предметно чи просторово відособлених сфер суспільних відносин, а діють в єдиному полі соціальних зв'язків" [10, 71].

По-шосте, норми адміністративного права, як і норми моралі, є продуктом природного розвитку соціуму, вони не привносяться із зовні та не нав'язуються суспільству владою. Тому адміністративне право та адміністративне законодавство різні, хоча й не існуючі одне без одного поняття. Виникнення та розвиток норм адміністративного права підпорядковані таким же загальним закономірностям, що й розвиток норм суспільної моралі. У цьому сенсі можна сказати, що адміністративне право та мораль носять конвенціональний характер.

По-сьоме, норми адміністративного права та моральні норми до певної міри співпадають у своїх ціннісних підставах. Так адміністративне право та мораль, маючи один об'єкт регулювання суспільні відносини, – пред'являють до суб'єктів цих відносин схожі скоординовані вимоги: не скоювати правопорушень, жити за принципами справедливості та добра, дотримуватися принципу законності тощо. Механізми морального та адміністративно-правового регулювання багато в чому збігаються, їм властиві раніше згадані поняття прав та обов'язків, відповідальності.

По-восьме, моральні норми дуже тісно взаємодіючи з адміністративно-правовими, виступають орієнтирами для наповнення "моральним" змістом останніх. Наочним прикладом цього є Кодекс адміністративного судочинства України, у пункті 2 ст.2 якого вже закріплюється положення про те, що: "Завданням адміністративного судочинства є захист прав, свобод і інтересів фізичних осіб, прав і інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин... шляхом справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду адміністративних справ" [14, 3].

По-дев'яте, деякі дослідники обгрунтовано пропонують виділяти і такий аспект взаємообумовленості права та моралі, як приналежність їх до сфери свободи [15, 117]. Однак, на нашу думку, при характеристиці зазначеної риси взаємообумовленості даних соціальних регуляторів, слід усе ж таки у більш доступній словесно вираженій формі доносити до читача думку про те, що норми адміністративного права та норми моралі відносяться до сфери свободи в тій мірі, що вони самі є певною визначеною мірою свободи. Остання ж, як основна мета та основне досягнення людської цивілізації на різних етапах розвитку, саме й існує, зокрема, у таких формах вираження, як – норми адміністративного права та норми моралі.

І нарешті останнє. Все частіше підтверджується наявність тенденції того, що деякі моральні імперативи в процесі правотворчості вітчизняного законодавця перетворюються в адміністративно-правові приписи, залишаючись по суті моральними нормами, а за змістовним вираженням і формальним закріпленням перетворюються на норми адміністративного права. Українці цікавим у цьому плані є приклад відмежування адміністративних правопорушень від правомірних діянь за моральними підставами в умовах, коли сама фізична складова діяння абсолютно однакова. Наприклад, значна частина адміністративно-правових норм, які зосереджені в Кодексі України про адміністративні правопорушення, безпосередньо присвячується захисту саме морально-ціннісних аспектів життя українського суспільства (згадаємо хоча б про такі адміністративні правопорушення, як: нецензурна лайка в громадському місці – ст.173 КУпАП; поява в громадських місцях у п'яному вигляді, що ображає людську гідність і громадську мораль – частина 1 ст.178 КУпАП). Більше того, навіть обставини, що виключають адміністративну протиправність діяння, – необхідна оборона та

крайня необхідність, – завжди застосовуються з урахуванням моральних передумов їх суті та придатності до конкретного випадку вчинку людини.

Отже, з наведеного випливає висновок про те, що причини розвитку такої тенденції дуже прості – сам український соціум схвалює та спонукає законодавця до здійснення подібних трансформацій, оскільки він чекає від останнього подальшого створення "моральних адміністративно-правових норм" і розростання їх масиву.

Резюмуючи хід міркувань з аналізованого аспекту проблематики, варто додати лише одну думку, яка, сподіваємося, може бути прийнята читачем як конструктивна, законодавцем – як поштовх до суспільно корисних дій в законодавчому процесі. Її сенс полягає в наступному. Моральні імперативи, окрім безпосереднього закріплення їх в спеціальних адміністративно-правових актах, повинні знайти своє поширення так чи інакше в усьому змісті адміністративного законодавства України, яке має стати віддзеркаленням конструктивних моральних переконань демократичного суспільства. Такий крок дозволить побачити та використати ще більше граней для взаємодії норм моралі та норм адміністративного права, а також наблизитися до поступового прогресу в злитті моральних і адміністративно-правових відносин.

ЛІТЕРАТУРА

1. Матузов Н.И. Социалистическое право и коммунистическая мораль в их взаимодействии / Н.И. Матузов. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1969. – 90 с.
2. Якуба Е.А. Право и нравственность как регуляторы общественных отношений при социализме / Е.А. Якуба. – Харьков: Изд-во Харьк. ун-та, 1970. – 208 с.
3. Нижечек В.И. Советское право в системе нормативного регулирования социалистических общественных отношений / В.И. Нижечек. – Иркутск: Вост.-Сиб. кн. изд-во, 1973. – 455 с.
4. Ойгензихт В.А. Мораль и право. Взаимодействие. Регулирование. Поступок / В.А. Ойгензихт. – Душанбе: Ирфон, 1987. – 160 с.
5. Абросимова О.К. Взаимодействие права и морали в современном российском обществе: автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; История правовых учений» / О.К. Абросимова. – Саратов, 2001. – 26 с.
6. Щеглов А.В. Проблема соотношения морали и права в административной практике и милиции / А.В. Щеглов // Актуальные проблемы административного и административно-процессуального права. Сборник тезисов статей. – М.: Изд-во Моск. ун-та МВД России, 2003. – С. 225-229.
7. Харт Г.Л. Позитивизм и разграничение права и морали / Г.Л. Харт // Правоведение. – 2005. – № 5. – С. 102-136.
8. Лукьянова Н.Г. Право и мораль как нормативно-ценностные регуляторы поведения человека: монография / Н.Г. Лукьянова. – Пятигорск: "РИА-КМВ", 2006. – 180 с.
9. Мухортов А.А. Взаимодействие норм права и норм морали в правоприменительной деятельности / А.А. Мухортов // Проблемы современной юридической теории: Сборник научных статей / Под ред.: В.П. Малахов, К.Е. Сигалов. – М.: Юрист, 2010. – С. 27-41.
10. Лукашева Е.А. Право, мораль, личность / Е.А. Лукашева; отв. ред.: В.М. Чхиквадзе. – М.: Наука, 1986. – 263 с.
11. Дробницкий О.Г. Понятие морали: историко-критический очерк / О.Г. Дробницкий; АН СССР, Ин-т философии. – Москва: Наука, 1974. – 386 с.
12. Хайкин Я.З. Структура и взаимодействие моральной и правовой систем / Я.З. Хайкин. – М: Высшая школа, 1972. – 279 с.
13. Мальцев Г.В. Социальная справедливость и право / Г.В. Мальцев. – М.: Мысль, 1977. – 255 с.
14. Кодекс административного судопроизводства Украины. – Х.: Одиссей, 2011. – 160 с.

15. Графский В.Г. Право и мораль в истории: проблемы ценностного подхода / В.Г. Графский // Государство и право. – 1998. – № 8. – С. 114-119.

УДК 342.922

ЮРИДИЧНІ ФАКТИ ЯК ПІДСТАВА ВИНИКНЕННЯ, ЗМІНИ ТА ПРИПИНЕННЯ СЛУЖБОВИХ ПРАВОВІДНОСИН

Аніщенко Т.С., здобувач

Запорізький національний університет

У статті приведено класифікацію юридичних фактів у службовому праві. Визначено, що підставою виникнення службових відносин є адміністративний договір та індивідуальні владні акти публічної адміністрації, зокрема накази.

Ключові слова: службові відносини, юридичні факти, адміністративний договір.

Анищенко Т.С. ЮРИДИЧЕСКИЕ ФАКТЫ КАК ОСНОВАНИЕ ВОЗНИКНОВЕНИЯ, ИЗМЕНЕНИЯ И ПРЕКРАЩЕНИЯ СЛУЖЕБНЫХ ПРАВООТНОШЕНИЙ / Запорожский национальный университет, Украина

В статье приведена классификация юридических фактов в служебном праве. Определено, что основанием возникновения служебных правоотношений являются административный договор и индивидуальные властные акты публичной администрации, преимущественно приказы.

Ключевые слова: служебные правоотношения, юридические факты, административный договор.

Anischenko T.S. LEGAL FACTS AS FOUNDATION OF ORIGIN, CHANGE AND STOPPING OF OFFICIAL LEGAL RELATIONSHIPS / Zaporizhzhya national university, Ukraine

The article states that the basis for official relations' origin is an administrative agreement and individual authoritative acts of public administration, namely orders.

The author also stresses that for modifying and termination of legal relations there is a need in both law subjects' interest and specific circumstances set out in the regulations and called legal facts. Special attention is paid on the fact that there is unexamined problem in legal literature how to determine legal facts, which are basis for formation, modification and termination of the official legal relations.

Concerning stated above the purpose of this article is to elucidate the role of legal facts in official law, their classification, analysis of legislation, which contains the grounds of formation, modification and termination of the official legal relations.

One of the major points of this paper is the fact that official law is a subbranch of the Special Administrative Law, then legal facts, stated in the General Administrative Law are spread for the official law.

Features of legal facts are defined in the article. It is found that the main elements of the legal fact are indication of an event or action and their reference to a legal norm as the basis for legal consequences. Classification of legal facts according to volitional criterion is realized; the conclusion is made that the actions of the official legal relations' participants establishing, modifying and terminating official relations prevail in such a classification, but it is noted that it can not exclude that the events in a number of cases will serve as the legal facts, which modify or terminate official relations.

The author believes that the basis for the official relations' formation is individual government acts issued by the state power agencies, local authorities within their jurisdiction, because the main part of the official legal relations occurs from the moment of signing the order about state official's appointment. Administrative agreement may be the ground for the official legal relations' formation except individual government acts of public administration.

It is emphasized that all grounds for the official legal relations' formation must be provided by law. This is due to the fact that the official law, being a branch of public law, precludes the use of law analogy that is common in private law.

The author believes that because of the large number of regulations governing the official activities it is very difficult to identify all the reasons of formation, modification and termination of the official relations that there is a need to conduct codification of the legislation concerning state service.

Key words: official legal relations, legal facts, administrative treaty.

Службове право як підгалузь Особливого адміністративного права покликане регулювати порядок виникнення зміни та припинення правовідносин з приводу проходження публічної